

Phòng Giáo dục và Đào tạo huyện Thanh Trì

Lắng sâu cùng trang sách

Có một bài ca không bao giờ quên

- Quỳnh Trâm -

Trong ngày lễ chiến thắng 30/4, những ca khúc về thời kì kháng chiến của dân tộc ngân vang hào hùng khắp mọi miền, đã nhắc cho người ta nhớ mãi về một thời bom đạn đã qua. “Bài ca không quên” của nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn vang lên trong chiều 30/4, giữa cờ đỏ sao vàng tung bay rợp phố, đã khiến lòng người rưng rưng trong niềm xúc động và tự hào...

Nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn đã từng nói về cảm hứng âm nhạc của mình: “Đề tài chiến tranh cách mạng luôn thôi thúc tôi sáng tác. Kỷ niệm về một thời khói lửa và công cuộc xây dựng, bảo vệ Tổ quốc thường đem đến cho tôi những giai điệu đẹp!”.

Đúng như vậy, “Bài ca không quên” có một giai điệu không thể nào quên bởi sự thao thức bồi hồi trong mỗi lời ca và nét nhạc. Có một định nghĩa trở đi trở lại trong lời ca: Bài ca không bao giờ quên là “lời đất nước...; là lời mẹ ru con...; là mẹ dãi bước con...; là rừng lạnh đêm khuya...; là thành phố nhớ nhung...; là mùa xuân...”. Như vậy, bài ca không quên là tất cả những gì tạo nên đất nước này, là những tháng năm gian khó, những người mẹ tiễn con ra trận, là những đoàn quân bước mòn rừng khuya, và là mùa xuân khát vọng hòa bình. Khái niệm ấy vừa cụ thể, vừa trừu tượng, sống động và đầy cảm xúc như một cuốn phim lịch sử, một cuốn tiểu thuyết về chiến tranh thu nhỏ. Bài ca đã mở đầu bằng sự khái quát rất đúng: Bài ca không quên “là lời đất nước tôi chẳng phút bình yên”. Có lẽ trên thế giới này, chỉ có Việt Nam mới là một đất nước có lịch sử dân tộc gắn liền với các cuộc chiến tranh bảo vệ chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ - một lịch sử đầy máu và nước mắt nhưng vô cùng vinh quang!

Cách nói “đất nước tôi chẳng phút bình yên” đã khơi gợi sự liên tưởng về chuỗi dài lịch sử, vừa âm vang niềm tự hào mà không khỏi xót xa, bởi “chẳng phút bình yên” nghĩa là chiến trận, là mất mát, hy sinh! Biết bao người con đã ngã xuống, nhuộm màu đỏ thắm cho lá cờ Tổ quốc...

Trong suốt ca khúc, một loạt hình tượng nghệ thuật tuyệt đẹp được nhạc sĩ xây dựng từ những chi tiết rất cụ thể mà mang ý nghĩa khái quát cao. Đó là bóng dáng người mẹ nhằn nại và yêu thương cất tiếng hát ru con từ ca dao, truyện cổ đến những người mẹ mỗi mòn chờ con trở về từ chiến trường:

- Có một bài ca không bao giờ quên là lời mẹ ru con đêm đêm**
- Có một bài ca không bao giờ quên là mẹ dãi bước con bạc tóc thời gian. Đây không phải lần đầu nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn viết về người mẹ. Trong bài hát “Đất nước”, ông từng viết: “Đất nước tôi thon thả giọt đàn bầu – Nghe dịu nỗi đau của mẹ – Ba lần tiễn con đi, hai lần khóc thầm lặng lẽ...”. Trong ca khúc “Bài ca không quên”, ông lại đặc tả hình ảnh Mẹ qua hai chi tiết: “lời mẹ ru con đêm đêm” và cái nhìn khắc khoải suốt cả cuộc đời “dãi bước con bạc tóc thời gian”. Như thế, tuy cách diễn tả khác nhau mà cả hai bài ca đều khiến người nghe xúc động tận đáy lòng bởi tình yêu thương con và nỗi đau trông đợi con trở về trong lòng người mẹ không thể nguôi ngoai. Và đó chính là một cung trầm trong bài ca không quên về đất nước!**

Và “bài ca không quên” ấy còn ngân lên với biết bao kỷ niệm chiến trường. Đó là những tháng ngày hành quân vất vả, rừng lạnh đêm khuya, người chiến sĩ có trăng sao làm bạn:

- Bài ca tôi không quên, tôi không quên, tháng ngày vất vả. Bài ca tôi không quên, tôi không quên, gót mòn hành quân hồi hải**
- Làm bạn cùng trăng và ôm súng ngắm sao khuya**
- Bài ca tôi không quên, tôi không quên, những người đã ngã**

- Bài ca tôi không quên, tôi không quên, đất rừng xứ lạ. Bài ca tôi không quên, tôi không quên, bước dòn đường khuya đói lả gạo hẩm cầm hơi, một điếu thuốc cũng chia đôi.

Những kỷ niệm được nhắc đến ở đây vốn rất quen thuộc với những ai đã từng hành quân trong rừng vắng. Vàng trắng và những ngôi sao khuya kia phải chăng cũng chính là hình ảnh “Đầu súng trăng treo” trong thơ Chính Hữu, “Mảnh trăng cuối rừng” của Nguyễn Minh Châu, là sao trời “như sa, như ủa vào buồng lái” trong thơ Phạm Tiến Duật? Thiên nhiên trong sáng, đẹp tươi đã làm dịu đi cơn sốt rét rừng và làm bước hành quân của người lính thêm mạnh mẽ. Và hơn hết, tình đồng chí đồng đội đã mang đến cho tâm hồn người chiến sĩ nguồn sống ấm áp vô cùng! Đói lả trong đêm hành quân, một nắm gạo hẩm cầm hơi, một điếu thuốc cũng chia đôi, san sẻ cho ấm lòng. Kỷ niệm ấy còn là một chuyến qua sông của đoàn quân giải phóng: “Em chống xuống vượt qua pháo nổ. Chỉ một lần quen mà mang nỗi nhớ mênh mông...”. Cô gái giao liên đưa đoàn quân vượt sông đã từng là một hình ảnh đẹp rạng ngời trong một ca khúc của nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn viết năm 1963 – “Qua sông”:

“Hò khoan, chúng em khua mái chèo, đưa các anh qua dòng sông lạnh lẽo.

Đường hành quân các anh đi khắp nẻo, vì quê hương mà anh chẳng ngại gian lao...”.

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ ở miền Nam, phụ nữ đóng vai trò đáng kể làm nên chiến thắng. Chị em đều còn rất trẻ, chỉ ở độ tuổi mười tám, đôi mươi đã tình nguyện rời nhà đi làm mọi việc phục vụ kháng chiến: tiếp lương, tải đạn, chèo thuyền, cấp dưỡng nuôi quân, cứu thương...

Họ đã tham gia vào đội quân giao liên tình nguyện với tất cả nhiệt huyết và lòng yêu nước, cái đẹp của họ toát lên từ sự trẻ trung, hồn nhiên và yêu đời.

Bởi vậy, các anh mới thấy “Chỉ một lần quên, mà mang nỗi nhớ mênh mông”. Cho nên, bài ca không quên ở đây còn là bài ca cháy bỏng tình yêu đất nước, khát vọng hòa bình, bài ca về tâm hồn sâu thẳm của người lính, về tình đồng đội thiêng liêng! Bài ca người lính như thế, làm sao mà quên được?

Có lẽ ít ai biết được, để viết nên những ca từ như “vất vả”, “đói lả”, “bước dồn”, “những người đã ngã”, nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn đã phải trải qua những nỗi đau tột cùng như thế nào! Ông kể: “Năm 1964, tôi có một đứa con đầu lòng lúc ấy mới được 4 tháng tuổi, trong một lần hành quân, cả đoàn lọt vào ổ phục kích của giặc, lúc ấy vì sự an toàn của mấy chục anh em chiến sĩ nên khi con tôi khóc, vợ tôi đã phải ôm cháu vào lòng thật chặt cho giặc không phát hiện ra tiếng khóc. Khi trận càn qua đi, cả đoàn đã an toàn thì con tôi đã ngừng thở, nỗi đau mất con khiến một thời gian sau đó rất lâu vợ chồng tôi mới nguôi ngoai...”

Không chỉ mất con, trong suốt 15 năm tham gia cách mạng, cùng đồng đội chiến đấu trên chiến trường miền Nam, người nhạc sĩ quân đội ấy còn mất đi rất nhiều đồng đội, trong đó có người đồng đội cũng là người thầy âm nhạc - nhạc sĩ Hoàng Việt. Thời gian chuẩn bị cho chiến dịch tổng tiến công Tết Mậu Thân năm 1966, nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn là người dẫn đường cho nhạc sĩ Hoàng Việt tới chiến trường Đồng bằng Sông Cửu Long để viết bản giao hưởng số hai: “Cửu Long giang”. Hơn một tháng trời họ thân thiết như ruột thịt.

Nhạc sĩ Phạm Minh Tuấn kể lại: “Sau khi đưa anh tới cứ an toàn, hai anh em chia tay nhau hẹn ngày thắng lợi sẽ gặp lại, nhưng ít lâu sau đó, tôi nghe được hung tin:

trong trận càn ác liệt ngày 31/12/1967 tại Mỹ Thuận, Cái Bè, Mỹ Tho (nay là Tiền Giang), anh đã hi sinh khi quả bom của giặc đã làm nổ tung hăm của anh. Ca khúc cuối cùng người ta tìm thấy anh sáng tác trước khi hi sinh tên là “Đêm trăng qua đất Kiến Tường”.

Những trải nghiệm đớn đau như thế đã giúp nhạc sĩ viết nên những ca khúc dồn nén biết bao ý tưởng và cảm xúc, để khi tiếng hát cất lên, bao trái tim đã phải lặng đi... Những lời ca đã trở thành điệp khúc, cứ láy đi láy lại đầy khắc khoải, như lời tự nhủ, cũng giống một sự tự vấn: “Nhưng giờ đây có giây phút bình yên, sao tôi quên, sao tôi quên?” và khẳng định: “Bài ca tôi không quên, tôi không quên!”. Những lời ca đã nhắc nhở con người được may mắn sống trong hòa bình, hãy sống sao cho xứng đáng với những người đã khuất.

Ca khúc của Phạm Minh Tuấn đã nói lên được những điều chân thực nhất về con người Việt Nam trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước như thế, bởi mỗi hình ảnh, mỗi ca từ trong đó đều tái hiện hình dáng thân thương của mẹ, của cha, của quê hương xứ sở, và lặng thầm những lời tự nhủ sắt son của chính mỗi người về lẽ sống hôm nay!

...

“Bài ca không quên” tính đến nay đã hơn ba mươi năm. Ca khúc ấy đến nay vẫn vẹn nguyên hơi thở của một thời lịch sử, lời nhắn nhủ về đạo lý “uống nước nhớ nguồn” vẫn da diết cháy lên: “Bài ca tôi đã hát! Bài ca tôi đã hát - Với em yêu, với đồng đội với cả lòng mình. Tôi không thể nào quên - Tôi không thể nào quên!” Không quên, để sống cho tròn đạo lý làm người!

